gdańsk. miasto wolności

edukacja do wolności

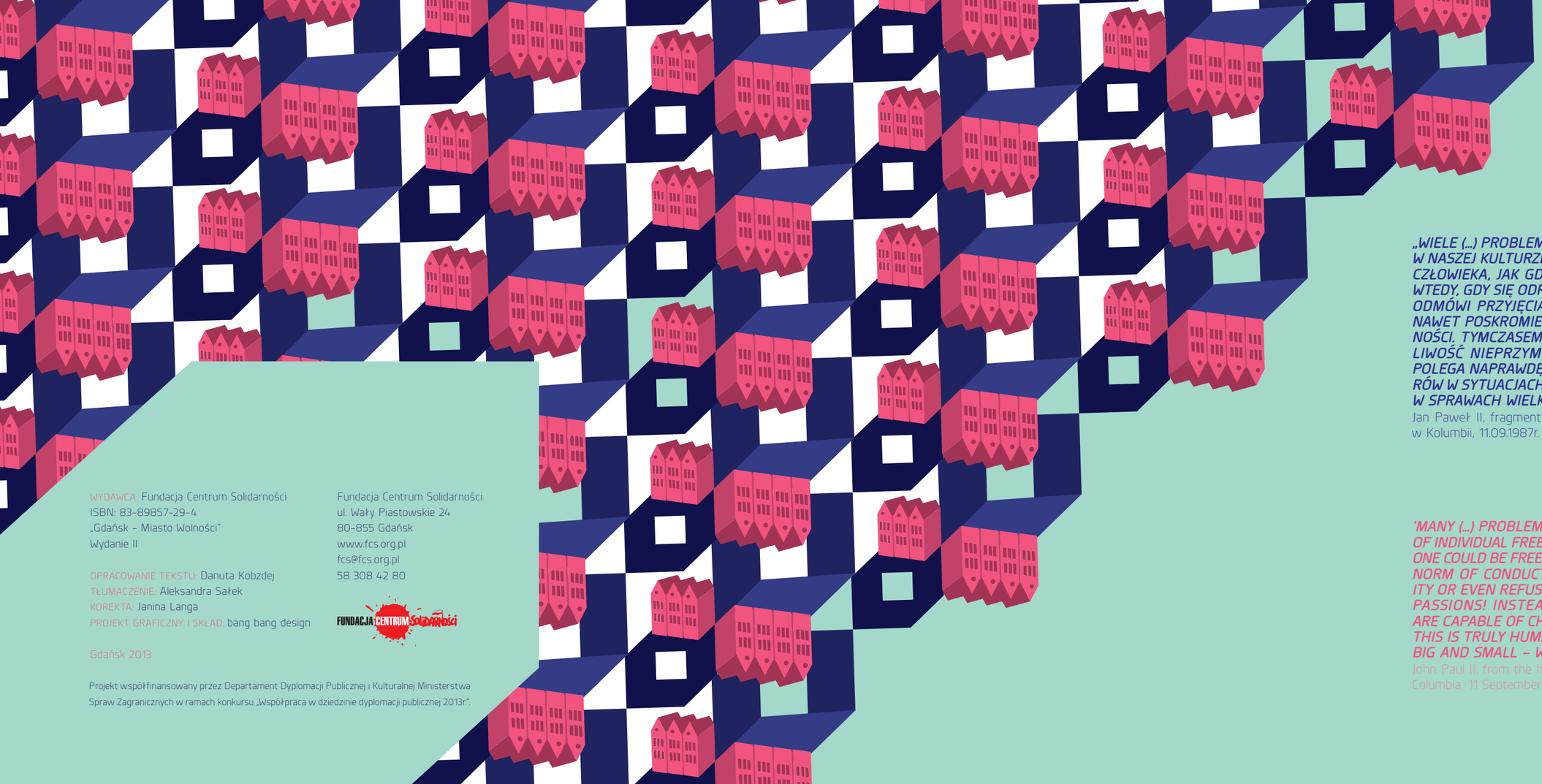

WYDAWCA: Fundacja Centrum Solidarności
ISBN: 83-89857-29-4
„Gdańsk - Miasto Wolności"
Wydanie II

OPRACOWANIE TEKSTU: Danuta Kobzdej
TŁUMACZENIE: Aleksandra Sałek
KOREKTA: Janina Langa
PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD: bang bang design

Gdańsk 2013

Fundacja Centrum Solidarności
ul. Wały Piastowskie 24
80-855 Gdańsk
www.fcs.org.pl
fcs@fcs.org.pl
58 308 42 80

Projekt współfinansowany przez Departament Dyplomacji Publicznej i Kulturalnej Ministerstwa Spraw Zagranicznych w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013r.".

„WIELE (...) PROBLEMÓW WYNIKA Z DAJĄCEGO SIĘ ZAUWAŻYĆ W NASZEJ KULTURZE FAŁSZYWEGO POJMOWANIA WOLNOŚCI CZŁOWIEKA, JAK GDYBY MOŻNA BYŁO BYĆ WOLNYM TYLKO WTEDY, GDY SIĘ ODRZUCI WSZELKIE NORMY POSTĘPOWANIA, ODMÓWI PRZYJĘCIA WSZELKIEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI CZY NAWET POSKROMIENIA WŁASNYCH INSTYNKTÓW I NAMIĘTNOŚCI. TYMCZASEM PRAWDZIWA WOLNOŚĆ OZNACZA MOŻLIWOŚĆ NIEPRZYMUSZONEGO WYBORU DOBRA. NA TYM POLEGA NAPRAWDĘ LUDZKI SPOSÓB DOKONYWANIA WYBORÓW W SYTUACJACH, JAKIE STAWIA PRZED NAMI ŻYCIE – TAK W SPRAWACH WIELKICH, JAK I MAŁYCH"

Jan Paweł II, fragment homilii w czasie nabożeństwa ekumenicznego w Kolumbii, 11.09.1987r.

'MANY (...) PROBLEMS ARE THE RESULT OF A FALSE NOTION OF INDIVIDUAL FREEDOM AT WORK WITH OUR CULTURE, AS IF ONE COULD BE FREE ONLY WHEN REJECTING EVERY OBJECTIVE NORM OF CONDUCT, REFUSING TO ASSUME RESPONSIBILITY OR EVEN REFUSING TO PUT CURBS ON INSTINCTS AND PASSIONS! INSTEAD, TRUE FREEDOM IMPLIES THAT WE ARE CAPABLE OF CHOOSING A GOOD WITHOUT CONSTRAINT. THIS IS TRULY HUMAN WAY OF PROCEEDING IN – CHOICES – BIG AND SMALL – WHICH LIFE PUTS BEFORE US'

John Paul II, from the homily delivered during an ecumenical service at Columbia, 11 September 1987

wolność w dziejach gdańska

freedom in the history of gdańsk

Postrzeganie Gdańska jako miasta wolności zmieniało się podczas jego dziejów. Inaczej rozumiano to słowo w X w., kiedy Gdańsk znalazł się w orbicie wpływów Polski. O wolności w Gdańsku możemy mówić, rozpatrując swobodę wyboru religii. W Gdańsku było to chrześcijaństwo, pochodzące z czasów, gdy przybył tu św. Wojciech. W XIII w. wolność miała inny wymiar. Po śmierci króla Bolesława Krzywoustego Polska uległa rozbiciu dzielnicowemu, a Pomorze Gdańskie z czasem stało się samodzielnym księstwem. Oprócz wolności politycznej tamten czas przyniósł także wolność ekonomiczną, będącą podstawą dobrobytu tego regionu. W XIV w., kiedy Gdańsk dostał się pod panowanie krzyżackie, swobody polityczne jego mieszkańców zostały znacznie ograniczone. W czasie wojny 13-letniej miasto dowiodło swego pragnienia wolności, wysyłając okręty przeciwko flocie krzyżackiej. W uznaniu zasług w walce z Krzyżakami, po przyłączeniu do Polski, Gdańsk otrzymał od króla Kazimierza Jagiellończyka przywileje, jakich nie miało dotychczas żadne z miast Rzeczpospolitej. Mieszczanie uzyskali monopol w handlu zagranicznym, znaczną swobodę administracyjną oraz prawo bicia własnej monety. Wszystko to wpłynęło na jego szybki rozwój. W XVI w., kiedy w Europie zachodniej rozprzestrzeniły się idee reformacji, Gdańsk był pierwszym miastem Rzeczpospolitej, w którym otwarcie je głoszono. Większość gdańszczan przyjęła luteranizm, część kalwinizm, niektórzy pozostali przy katolicyzmie. Wiek XVI i początek XVII to w dziejach Gdańska „złoty wiek", czas pomyślności ekonomicznej i wewnętrznego spokoju w mieście.

The perception of Gdańsk as the city of freedom has changed throughout its history. The understanding of this word was different in the 10th century when Gdańsk found itself within the Polish field of interest. At that time we may talk about freedom in Gdańsk in the context of choosing own religion. In Gdańsk this freely assumed religion was Christianity which came to the city together with St. Adalbert of Prague. In the 13th century freedom was perceived differently. Following the death of King Bolesław III Wrymouth, Poland became divided into states, and Gdańsk Pomerania, in time, became an independent principality. Next to political freedom, this period of time also brought economic freedom creating foundations for the wealth of the region. In the 14th century when Gdańsk got under the rule of Teutonic Knights, political freedoms of its citizens were largely limited. During the Thirteen Years' War the city proved its great craving for freedom by sending ships against the Teutonic Knights' fleet. In honour of its great service during the war with the Teutonic Order, after returning under the Polish rule, Gdańsk received from king Casimir IV Jagiellon privileges unknown to any other city within the Kingdom. Citizens received monopoly for foreign trade, major administrative freedom and the right to mint their own coins. All this contributed to the boosting development of the city. In the 16th century, when ideas of Protestant Reformation were spreading throughout Western Europe, Gdańsk was the first city in Poland where these ideas were openly preached. Most citizens became Lutherans, some took on Calvinism, and other remained Catholic. The 16th century and the beginning of the 17th century are known as the 'golden age' of Gdańsk, as a period of economic prosperity and peace within the city walls.

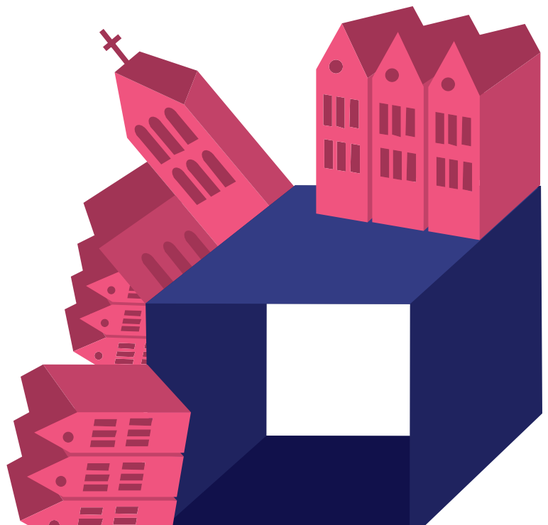

ZMAGANIA O WOLNOŚĆ PRZENIOSŁY SIĘ JEDNAK DO WNĘTRZA SPOŁECZNOŚCI MIEJSKIEJ

– pospólstwo usiłowało wywierać wpływ na losy miasta, o których decydował do tej pory patrycjat. Na początku XIX w. miasto znalazło się w orbicie wpływów francuskich, w 1807r. zajęły je oddziały wojsk cesarza Napoleona. To wówczas po raz pierwszy Gdańsk uzyskał status Wolnego Miasta. Niestety była to wolność pozorna. Na miasto nałożono kontrybucję i zmuszono do finansowania wojen cesarza. Klęska Napoleona przyniosła likwidację tego statusu. Na mocy decyzji kongresu wiedeńskiego Gdańsk został wcielony do Prus. Ponad stuletnie pruskie panowanie przyniosło jednak miastu korzystne zmiany. Po I wojnie światowej, na mocy traktatu wersalskiego Gdańsk na nowo stał się Wolnym Miastem. Po wybuchu II wojny światowej ziściły się plany Hitlera z 1933r., dotyczące wcielenia miasta do III Rzeszy. Po klęsce Niemiec w 1945r. Gdańsk znalazł się w granicach państwa polskiego. Zaczęła się jego mozolna odbudowa po zniszczeniach wojennych. Ustalenia zawarte w 1945r. podczas konferencji w Jałcie, spowodowały, że Polska znalazła się w sferze wpływów sowieckich. Władze komunistyczne chętnie używały słowa „wolność". Niestety było ono tylko pustym frazesem. Kolejne bunty robotników w Poznaniu 1956r., Warszawie 1968r., na Wybrzeżu w 1970r., a potem w 1980r. i 1988r. małymi,

HOWEVER, THE STRUGGLE FOR FREEDOM COULD ALSO BE FOUND WITHIN THE CITY'S COMMUNITY,

as the multitude was attempting to influence the city's politics which, until that time, was strictly in the hands of the rich. At the beginning of the 19th century the city got under French influence. In 1807 it was taken by Napoleon's troops. This was the time in history when the city was proclaimed the Free City for the first time. Unfortunately, this freedom was delusive. The city was charged with contributions and forced to finance Napoleon's wars. The fall of the Emperor put an end to this status. By the decision of the Congress of Vienna, the city was incorporated into Prussia. And yet, this Prussian rule that lasted over one hundred years brought positive changes. After the First World War, by the power of the Treaty of Versailles, Gdańsk once again became a Free City. After the outbreak of the Second World War Hitler's plans from the year 1933 came true and the city became a part of Nazi Germany. After the defeat of Germany in 1945 Gdańsk found itself within the Polish borders and a strenuous reconstruction from the war's devastations begun. The decisions of the 1945's Yalta Conference located Poland under the Soviet influ

lecz zdecydowanymi krokami prowadziły do kresu panowanie komunizmu w Polsce. *Genius loci* (łac. duch miejsca) Gdańska dokończył dzieła i w 1989r. Polska wreszcie odzyskała upragnioną wolność.

ZNACZENIE SŁOWA „WOLNOŚĆ"

Wolność jest pojęciem, które posiada różne definicje i funkcjonuje w wielu dziedzinach życia. Mieści się zarówno w obszarze polityki, religii, ekonomii i filozofii. W najprostszym ujęciu termin „wolność" opisuje sytuację, w której człowiek nie jest poddany naciskowi z zewnątrz, bądź go nie odczuwa. W filozofii nowożytnej dużo rozprawiano o relacjach między wolnością a koniecznością oraz o ograniczeniach swobód. Pytania typu:

Czy wolność limitowana przez moralność, prawo lub inne czynniki jest jeszcze wolnością, czy tylko jej cieniem?
Czy osiągnięcie przez jednostkę pełnej wolności nie przerodzi się w „swawolę"?
Czy narzucenie sobie samemu ograniczeń jest pozbawieniem wolności, czy może wręcz przeciwnie – samodzielne ustanawianie ograniczeń jest wyrazem wolności?

do dzisiaj nie znalazły satysfakcjonujących odpowiedzi filozofów.

Nasze doświadczenia życiowe, zdobywane na przestrzeni lat, często zmieniają nasze wyobrażenie na temat wolności. Trzecia Sesja Ogólnego Zgromadzenia ONZ uchwaliła w Paryżu 10 grudnia 1948r. dokument o nazwie Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. Stanowi on jedno z największych i najtrwalszych osiągnięć ONZ. Zbiera i porządkuje postulaty ludzkości toczącej walkę o swoją wolność i godność od wielu setek lat. Deklaracja zawiera 30 artykułów. Oto cztery z nich:

Artykuł 1: Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 2: Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu. (...).

Artykuł 3: Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

Artykuł 29: 1. Każdy człowiek ma obowiązki wobec społeczeństwa, bez którego niemożliwy jest swobodny i pełny rozwój jego osobowości. 2. W korzystaniu ze swych praw i wolności każdy człowiek podlega jedynie takim ograniczeniom, które są ustalone przez prawo wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego uznania i poszanowania praw i wolności innych i w celu uczynienia zadość słusznym wymogom moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu demokratycznego społeczeństwa (...).

THE MEANING OF THE WORD 'FREEDOM'

'Freedom' has various definitions and, as a term, functions in many realms of life. It may be found within the scope of politics, religion, economy and philosophy. In the simplest understanding, 'freedom' describes a situation when a person is not being pressured to do something from the outside (or does not feel pressured). Modern philosophy dedicated many works to the relationship between freedom and necessity and restriction of freedoms. Questions such as:

Does freedom limited by morality, law or other factors remain freedom or is it just the shade of freedom?
Will an individual not turn volatile after having achieved full freedom?
Is implementing restriction upon oneself depriving oneself of freedom, or quite the opposite – is self-restriction a manifestation of freedom?

have not been answered by the philosophers in a satisfactory manner until today.

New life experience gained over the years often changes our vision of freedom. The third United Nations General Assembly which took place in Paris on the 10th December 1948 adopted a document entitled Universal Declaration of Human Rights. This document constitutes one of the greatest and long-lasting achievements of the United Nations. It collects and regulates postulates of humanity which has been fighting for its freedom and dignity for hundreds of years. The Declaration consists of 30 articles. Four of them are quoted below:

Article 1: All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

Article 2: Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status (...).

Article 3: Everyone has the right to life, liberty and security of person.

Article29: 1. Everyone has duties to the community in which alone the free and full development of his personality is possible. 2. In the exercise of his rights and freedoms, everyone shall be subject only to such limitations as are determined by law solely for the purpose of securing due recognition and respect for the rights and freedoms of others and of meeting the just requirements of morality, public order and the general welfare in a democratic society (...).

Gdańsk. Widok na starówkę. Fot. Stanisław Składanowski

świetność gdańska

the brilliance of gdańsk

„ZŁOTY WIEK"

Polscy władcy obdarzali miasto licznymi przywilejami gospodarczymi i politycznymi. Fakt ten, w połączeniu z wielowiekowym doświadczeniem kupieckim gdańszczan należących już w XIV w. do Hanzy, przyczynił się do rozkwitu miasta na przełomie XVI i XVII w. Pośrednictwo jego obywateli w handlu m.in. zbożem w dużej mierze przyczyniło się do bogactwa miasta. Tutejsi kupcy sprzedawali je Holendrom, Anglikom, Włochom, Francuzom i innym z dużym zyskiem. W Europie słynne było gdańskie rzemiosło, szczególnie złotnictwo, bursztynnictwo, kowalstwo i snycerstwo. Do bujnego rozwoju miasta przyczyniły się napływające do niego w okresie reformacji różne grupy wyznaniowe, wśród nich często znakomici mistrzowie rzemiosła oraz wybitni przedstawiciele nauki i sztuki.

THE 'GOLDEN AGE'

Polish kings awarded the city with many economic and political privileges. As the city had been a member of the Hanseatic League since the 14th century, its citizens were greatly experienced in trade. This experience combined with the privileges contributed to the great growth of the city at the breakthrough of the 16th and the 17th century. The role of Gdańsk's citizens as intermediaries in grain trade largely increased the city's wealth. Local tradesmen sold the grain to the Dutch, the British and the French with great profit. Gdańsk was famous in Europe for craftsmanship and particularly for gold, amber, metal and wooden artefacts. The great bloom of the city was also caused by migration of those who followed Reformation, among whom many great craftsmen, scientists and artists could be found.

Pokój jadalny (Duża Jadalnia) w kamienicy Uphagena.
Fot. ???

DOM UPHAGENA

Przykładem siedziby zamożnego, gdańskiego kupca z XVII w. są wnętrza domu, znajdującego się przy ul Długiej 12. Jan Uphagen za część spadku po ojcu nabył w 1775 r. kamienicę, którą przez kilka lat zaopatrzył w meble i sprzęt najlepszej jakości. Nie pozostawiwszy po sobie potomstwa, przed śmiercią założył fundację, opiekującą się kamienicą i jego wyposażeniem, które możemy podziwiać i dzisiaj.

MIASTO WIELOKULTUROWE

Dzięki swojemu położeniu Gdańsk przyciągał ludzi z wielu stron świata. Jako port otwarty był na kontakty handlowe z innymi krajami. Wywalczona przez gdańszczan podczas reformacji swoboda wyznaniowa sprowadzała na te ziemie różnowierców. Z okolicznych gmin do miasta przyjeżdżało też wielu Żydów. Do Gdańska przybywali w interesach szlachcice, marynarze i kupcy z różnych stron świata. Chociaż administracyjnie miasto przynależało do Polski, władzę w gdańskim ratuszu sprawowali głównie mieszczanie niemieckiego pochodzenia.

RATUSZ GŁÓWNEGO MIASTA

Ratusz wybudowany został w XV w. Był siedzibą władz miejskich. Bywał także rezydencją polskich królów wizytujących miasto. Znajdowały się w nim skarbiec, archiwum i więzienny loch. Na szczycie renesansowego hełmu w XVI w. umieszczono złoconą figurę króla Zygmunta Augusta, a na attyce ściany wschodniej herby Gdańska, Polski oraz Prus Królewskich. Bogaty wystrój wnętrza autorstwa m.in. Wilhelma van den Meera, Hansa Vredemana de Vries i Izaaka Van den Blocka oddają w pełni ducha świetność Miasta.

UPHAGEN'S HOUSE

Interiors of the house located at 12 Długa Street constitute an excellent example of a wealthy merchant's house of the 17th century. In 1775, from money inherited after his father, Jan Uphagen purchased a brick house which he furnished with furniture and equipment of greatest quality. With no children to inherit his wealth, before his death he established a foundation that looked after the house and its furnishing which we can still admire today.

MULTICULTURAL CITY

Due to its location, Gdańsk has attracted people from every corner of the world. As a harbour city it has been open to trade with other countries. Religious freedom established in Gdańsk as a result of toilsome struggle of the city's citizens during the Reformation times, attracted many people seeking tolerance for their various religious beliefs. Also many Jews came to Gdańsk from surrounding communities. Business opportunities were the reason to visit Gdańsk for many noblemen, sailors and tradesmen from all over the world. Although the city was within the administrative borders of Poland, the political power was vested in citizens of mainly German origin working in the city's Town Hall.

MAIN TOWN HALL

The Town Hall was built in the 15th century. It was the seat of the city's authorities. At times, it was also the residence of Polish kings visiting the city. It included a treasury, an archive and a dungeon. In the 16th century a gold covered statue of king Sigismund II August was installed on the spire of the renaissance cupola. At the same time Gdańsk, Polish and Royal Prussia's coats of arms were added to the attic of the eastern wall. Rich internal decoration by Wilhelm van den Meer, Hans Vredeman de Vries and Izaak Van den Blocke fully depict the splendour of the city's spirit.

DWÓR ARTUSA I FONTANNA NEPTUNA

Budynek Dworu Artusa wzniesiono w XV w. Na początku XVII w. ozdobiono go fasadą, która przetrwała do dziś. Dwór był miejscem spotkań towarzyskich różnych korporacji zawodowych gdańszczan. Każde z bractw miało w nim własną ławę. Nazewnictwo „Dwór Artusa" wzięło się z chęci naśladowania dworskiego życia legendarnego króla Artura i jego rycerzy. Goście, wchodząc do niego, uiszczali jednorazową opłatę, w ramach której mogli do woli jeść i pić. W XVIII w. działała w budynku także giełda zbożowa. Po zdobyciu Miasta przez Francuzów w XIX w. urządzono w nim szpital polowy.

Przed budynkiem Dworu Artusa, gdzie pierwotnie była studnia, od XVII w. zainstalowana została fontanna z odlanym w brązie posągiem Neptuna. Mityczny bóg mórz i oceanów symbolizuje związek Gdańska z morzem oraz nawiązuje do pielęgnowania w mieście tradycji starożytnego Rzymu. Na kracie okalającej fontannę umieszczono polskie orły i herby miasta.

ARTUS COURT AND NEPTUNE'S FOUNTAIN

The building of Artus Court was erected in the 15th century. At the beginning of the 17th century it was decorated with a facade which can be admired until today. The Court was a meeting place for various professional corporations. Each of the brotherhoods had its own bench. The name 'Artus Court' was meant to be a reference to the court of the legendary king Arthur and his knights. Guests entering the Court had to pay an entrance fee allowing them to eat and drink as much as they wished. During the 18th century the building was transformed into a stock exchange. After the city was seized by the French in the 19th century the building served as a field hospital. In front of the Artus Court, where previously there was a well, we can admire a fountain decorated with a bronze statue of Neptune from the beginning of the 17th century. The mythical god of seas and oceans symbolizes Gdańsk's strong connection to the sea and indicates city's devotion to the ideas and traditions of ancient Rome. On the fence surrounding the fountain we can see Polish eagles and the city's coat of arms.

Dwór Artusa i Fontanna Neptuna. Fot. ???

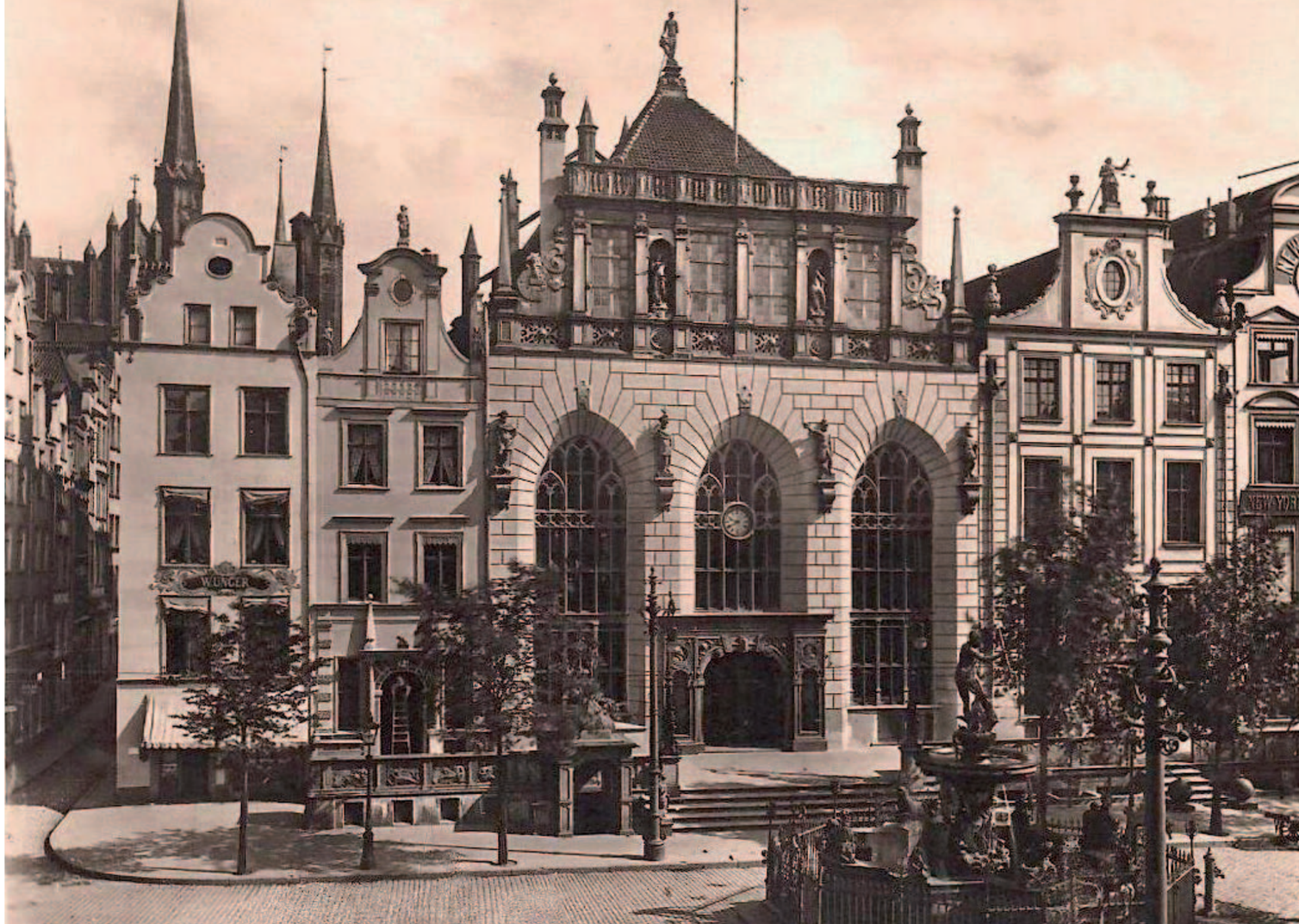

wolne miasto gdańsk (wmg)

free city of gdańsk (fcg)

Po raz pierwszy status Wolnego Miasta Gdańsk otrzymał w 1807r., w następstwie zawartego pokoju w Tylży, po zdobyciu Miasta przez wojska Napoleona. Niedługo jednak trwała ta wolność. Już w 1813r., po klęsce wyprawy wojsk napoleońskich na Rosję, po rocznym oblężeniu miasto odbili Prusacy wspólnie z Rosjanami. O likwidacji statusu Wolnego Miasta, formalnie zdecydował kongres wiedeński w 1815r. Po raz drugi status Wolnego Miasta Gdańsk uzyskał w styczniu 1920r., tym razem na mocy traktatu wersalskiego. Nadzór nad miastem, w imieniu Ligi Narodów, sprawował Wysoki Komisarz.

The city gained the status of a Free City for the first time in 1807, as the result of a peace treaty signed in Tilsit after Gdańsk had been seized by Napoleon. This freedom did not last long. Already in 1813, after the defeat of Napoleon in Russia and the one year siege of the city, Gdańsk was conquered by the joined Russian and Prussian army. Officially Gdańsk ceased to be a free city as a result of the Congress of Vienna in 1815. The city re-gained its independent status in January 1920 by the power of the Treaty of Versailles. The supervision of the city in the name of the League of Nations was vested in the hands of a High Commissioner.

GDAŃSK MIAŁ WŁASNĄ WALUTĘ (GULDEN), KONSTYTUCJĘ, SEJM I SENAT.

Polska prowadziła m.in. sprawy zagraniczne, zarządzała komunikacją kolejową oraz pocztą. Polacy w WMG stanowili szacunkowo około 10% ludności. W ramach wzmacniania swojej tożsamości i obrony praw obywatelskich, utworzyli oni Gminę Polską oraz Związek Polaków w Niemczech. W Mieście działały polskie organizacje społeczne, związki śpiewacze, stowarzyszenia sportowe i zawodowe czy Towarzystwo Przyjaciół Nauki i Sztuki. Wydawano polską prasę, a działająca od 1921r. Macierz Szkolna organizowała polskie szkolnictwo prywatne. W 1937r. powstały dwie polskie parafie: kościół pw. Chrystusa Króla i pw. św. Stanisława Biskupa. Po I wojnie światowej Liga Narodów zezwoliła Polsce na utrzymywanie wartowni na Westerplatte. Żołnierze mieli chronić pozostały tam materiał wojenny, czasowo magazynowany w Wojskowej Składnicy Tranzytowej.

GDAŃSK HAD ITS OWN CURRENCY (GULDEN), CONSTITUTION, PARLIAMENT AND SENATE.

Poland's role included conduct of foreign affairs, management of railway communication and post. The city's population consisted in 10% of Polish citizens. To stress their identity and protect their civic rights, these citizens established the Polish Community and Association of Poles in Germany. Polish social organizations, singing groups, sporting and professional associations, as well as the Polish Association of the Colleges of Arts and Science were operating in the city. Polish magazines were published and the Polish Educational Society , operating since 1921 , organized Polish private education. In 1937 two Polish parishes were created: under the invocation of Christ the Lord and St. Stanislaus Bishop. After the First World War the League of Nations allowed Poland to maintain a military station at Westerplatte. The soldiers were to protect the remaining war equipment temporarily stored in Polish Military Transit Depot.

Gulden z 1923r., Wolne Miasto Gdańsk/ fot. Antykwariat Numizmatyczny - Paweł Niemczyk www.numizmatyka.waw.pl

II wojna światowa

WESTERPLATTE

W chwili wybuchu II wojny światowej, 1 września 1939r., placówka była obsadzona przez ok. 200 Polaków. Przeciwko nim Niemcy wystawili ponad 1000 żołnierzy, wspieranych przez lotnictwo, ciężką artylerię i działa okrętowe pancernika „Schleswig-Holstein" oraz innych jednostek. Chociaż polski sztab nakazał bronić placówki tylko przez dwanaście godzin, Polakom udało się utrzymać w niej siedem dni. Dowódcą jednostki polskiej był mjr Henryk Sucharski. Na wspomnienie zasługuje bohaterska postawa zastępcy dowódcy kpt. Franciszka Dąbrowskiego. Ze strony polskiej na Westerplatte zginęło 15 Polaków, ze strony niemieckiej straty szacuje się na około 50 zabitych żołnierzy.

POCZTA POLSKA

1 września o 4.45 rano Niemcy zaatakowali w Gdańsku Polski Urząd Pocztowy, w którym przebywało 58 osób. Pocztowcy bronili budynku, do którego parę dni wcześniej udało się potajemnie przewieźć broń. Pomimo wielkiego hartu ducha i odwagi pocztowców, z tak małą ilością osób nie byli w stanie przeciwstawić się armii niemieckiej. Po 14 godzinach walk Brunon Marszałkowski, jako pierwszy wychodzący z białą flagą (symbolem złożenia broni) z podpalonego przez Niemców budynku pocztowego, został na miejscu zastrzelony. Wszystkich pozostałych, wziętych do niewoli, rozstrzelano. Jedynymi osobami, które przeżyły była Małgorzata Piepka (którą z poparzeniami przewieziono do szpitala) i czterej obrońcy. Piepka ewakuowana potajemnie, przewieziona została do sióstr zakonnych, gdzie ukrywała się do końca wojny.

second world war

WESTERPLATTE

At the onset of the Second World War, on the 1st of September 1939, Westerplatte stationed 280 Poles. Against them, Germany sent 700 soldiers supported by aircrafts, heavy artillery and the battleship 'Schleswig-Holstein' as well as other vessels. Although the order of Polish headquarters had been to protect the post for only seven hours, the Poles managed to hold it for seven days. The Polish garrison's Commanding Officer was Major Henryk Sucharski. History should also remember heroic attitude of Executive Officer Captain Franciszek Dąbrowski. During the defence of the station 15 Polish soldiers lost their lives against 100 victims on the German side.

POLISH POST OFFICE

On the 1st of September at 5 am Germans attacked the Polish Post Office in Gdańsk with 58 Poles inside. The Post Office officers protected the building which had been secretly armed with guns several days before. Despite the heroic spirit and great courage of the Poles, they were too few to stand against the German army. After 14 hours of defence the building was set aflame by Germans. Brunon Marszałkowski, the first to leave the building of the Post Office, was shot on the spot while carrying a white flag (the symbol of surrender). All other defenders were taken prisoner and shot. The only person who survived is Małgorzata Piepka who, severely burned, was taken into a hospital. She was secretly evacuated from the hospital and transported to a nunnery where she remained in hiding until the end of the war.

Budynek Poczty Polskiej. Fot. Zbigniew Kosycarz

polska rzeczpospolita ludowa (prl)

people's republic of poland (prp)

Po ustaleniach zawartych podczas konferencji jałtańskiej w 1945r., polscy komuniści, przy politycznym i wojskowym wsparciu Zawiązku Radzieckiego, stanęli na czele rządu polskiego. Zezwolili na funkcjonowanie tylko tych organizacji, nad którymi sami mieli kontrolę. Rządzili, stojąc na czele Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Pozostałe dwie partie, Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL) oraz Stronnictwo Demokratyczne (SD), miały jedynie stwarzać pozory istniejącej w kraju demokracji. Ten system zniewolenia ugruntowała dodatkowo nowa konstytucja, która w 1952r. przekształciła Rzeczpospolitą Polską (RP) w Polską Rzeczpospolitą Ludową (PRL). Choć w teorii konstytucja gwarantowała zachowanie wolności, w praktyce nie miało to odzwierciedlenia. Zawód cenzora był w PRL bardzo popularny, a osoby, którym przypisana była ta funkcja miały zaufanie władzy. To oni decydowali o publicznym upowszechnianiu wszelkich informacji, kontrolowali wszystkie media. Cenzura była wszechobecna. Ci, którzy przeciwstawiali się władzy, byli prześladowani przez Służbę Bezpieczeństwa (SB). Wszelkie próby demonstracji były rozpędzane, a ich liderzy zamykani do więzień. Jedyną ostoją zachowanej niezależności wczasach PRL była instytucja Kościoła.

Supported by the conclusions of the Yalta Conference of 1945 and backed up, both politically and militarily, by the Soviet Union, Polish Communists took leading positions in the Polish government. During their leadership they de-legalized all institutions they could not control. They governed the country by leading the Polish United Worker's Party (PUWP). The remaining two parties: the United People's Party (UPP) and the Democratic Party (DP) were only meant to create an illusion of democracy. This system of dependence was additionally supported by the new constitution which transformed in 1952 the Republic of Poland into the People's Republic of Poland. Although, theoretically, the constitution guaranteed independence, the state was practically entirely dependent on its eastern neighbour. Many people who gained the trust of the new regime, found occupation as censors. They decided about the publication of any information and controlled all media. Censorship was omnipresent. Those, who opposed the regime, were persecuted by the Security Service (SS). All attempts to form a demonstration were blocked and their leaders were locked away in prisons. The last stronghold of independence in the times of the PRP was the institution of the Church.

Kolejki w czasach PRL. Fot. Jacek Kucharczyk

GRUDZIEŃ 1970

Tuż przed świętami Bożego Narodzenia, w grudniu 1970r., władze zdecydowały się na wprowadzenie kolejnych podwyżek cen żywności. 14 grudnia na wiecu, który uformował się na terenie zakładu, stoczniowcy przemaszerowali pod budynek komitetu PZPR, gdzie zażądali cofnięcia tej decyzji.

PRZECIWKO MANIFESTANTOM WŁADZE SKIEROWAŁY ODDZIAŁY MILICJI.

Podczas starcia z demonstrującymi podpalony został budynek partii. Byli ranni. Zidentyfikowanych demonstrantów szybko zatrzymano i aresztowano. Zostali oni brutalnie pobici i przepuszczani przez tzw. „ścieżki zdrowia". W Gdańsku wprowadzono stan wyjątkowy, a oddziałom wojska i milicji zezwolono na użycie broni palnej wobec manifestantów. Do Gdańska zjechały czołgi, były kolejne ofiary śmiertelne. 16 grudnia walka rozprzestrzeniła się na inne miasta na Wybrzeżu. W Gdyni 17 grudnia zaczęto strzelać do zmierzających do pracy w stoczni robotników, wysiadających z kolejki podmiejskiej. Zabitych zostało 18 osób, ponad 500 zostało rannych. Starcia trwały do 19 grudnia, a ich bilans był tragiczny. Według oficjalnych danych zginęło 45 osób, a rannych było ponad 1200. Aresztowano prawie 3000 osób. Wkrótce doszło do zmiany na stanowisku pierwszego sekretarza PZPR. Władysława Gomułkę zastąpił Edward Gierek.

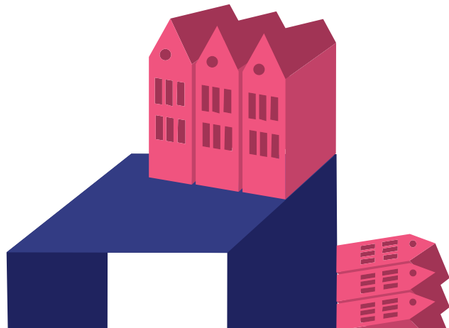

DECEMBER 1970

Shortly before Christmas, in December 1970, the government decided to introduce another rise on food prizes. On the 14th of December crowds of shipyard workers gathered on the area of the plant and marched in the direction of the seat of the Polish United Worker's Party's Committee where they demanded that the rise should be cancelled.

> MILITIA UNITS WERE SENT TO DEAL WITH THE PROTESTORS.

People were wounded. Demonstrators who could be identified were quickly retained, arrested and severely beaten. A State of Emergency was introduced in Gdańsk and army and militia forces were allowed to shoot at the protestors. On the 16th of December demonstrations spread to other towns and cities of the Coast. One day later, in Gdynia, workers leaving a train to get to work were taken under fire. Fights lasted until the 19th of December and their outcome was fatal. According to official statements, 45 people lost their lives during these few days and over 1200 were wounded. Over 3000 people were arrested.

Grudzień 70 na ulicach Gdańska, Targ Drzewny. Fot. Zbigniew Kosycarz

MONUMENT OF THE FALLEN SHIPYARD WORKERS

To commemorate the victims of the December demonstrations of 1970, the Monument of the Fallen Shipyard Workers was erected near the entrance to the Gdańsk Shipyard. Erection of this monument was one of the postulates of the strikers in August 1980. The monument was unveiled on the tenth anniversary of the events, that is, on the 16th December 1980. The memory of this great tragedy is kept alive by a quote from a poem by Czesław Miłosz: 'You who wronged a simple man...' carved in stone at the base of the monument. Three crosses connected with one another are the symbol of Christianity and the anchor represents bravery and hope.

> BROWN STONES AT THE BASE OF THE MONUMENT STAND FOR THE IDEA OF UNITING THE SOCIETY ON THE PATH TO FREEDOM.

Circles surrounding the base of the monument are a metaphor of freedom and solidarity – ideas which spread throughout the entire country like sea waves. The author of the monument is Bogdan Pietruszka.

Dla upamiętnienia zastrzelonych w grudniu 1970r. w pobliżu wejścia na teren Stoczni Gdańskiej wzniesiono Pomnik Poległych Stoczniowców. Jego budowa była jednym z postulatów strajkujących w sierpniu 1980r. Odsłonięcie odbyło się w 10 rocznicę wydarzeń, tj. 16 grudnia 1980r. Pamięć o doznanej krzywdzie przypomina wyryty na tablicy cytat z wiersza Czesława Miłosza: „Który skrzywdziłeś człowieka prostego...". Trzy połączone ze sobą krzyże to symbole chrześcijaństwa, kotwica mówi o waleczności i nadziei.

> BRĄZOWE PŁYTY W DOLNEJ CZĘŚCI POMNIKA STANOWIĄ O IDEI JEDNOCZENIA SPOŁECZEŃSTWA WE WSPÓLNEJ DRODZE DO WOLNOŚCI.

Kręgi otaczające podstawę monumentu są metaforą wolności i solidarności, rozprzestrzeniających się na kraj niczym morskie fale. Autorem projektu pomnika jest inż. Bogdan Pietruszka.

Budowa Pomnika Poległych Stoczniowców.
Fot. Zenon Mirota

POCZĄTKI OPOZYCJI 1976-1979

Niezadowolenie społeczne, tłumione przez komunistów demonstracje, pacyfikowanie strajków i rozpędzanie marszów wytworzyły w społeczeństwie rodzaj poczucia wspólnoty. Powszechne stało się mówienie „my" (społeczeństwo) i „oni" (władza). W 1976r. po wydarzeniach w Radomiu i Ursusie, w Warszawie powstał Komitet Obrony Robotników (KOR), pierwsza organizacja opozycyjna, której zadaniem była pomoc represjonowanym. Już rok później rozpoczął działalność Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO). W Trójmieście, w 1978r., utworzone zostały Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża (WZZ) i w 1979r., Ruch Młodej Polski (RMP) a w Warszawie Konfederacja Polski Niepodległej (KPN) .

BEGINNINGS OF OPPOSITION 1976 -1979

Social dissatisfaction, demonstrators repressed by the Communists, strikes put down by the Militia, marching crowds dispersed the the army – all this created in the society a sense of solidarity. It became customary to talk about 'us' – the society, and 'them' – the government. Between 1976 and 1979 many organizations opposing the regime were created throughout the country. One of the places where people gathered to manifest their lack of consent for the Communist regime imposed on the nation by the Kremlin was Gate number 2 of the Gdańsk shipyard. This was where people would gather every year on the 16th December to commemorate the victims of the protests which took place in December 1970. During the early 1970's few people participated in manifestations. Gathering at the Gate required great courage. However, the number of participants increased in the second half of 1970's. The society participated in demonstrations organized by the leaders of the opposition in growing numbers while the leaders organized themselves in opposition groups. It was also common to gather in churches. This was where demonstrations heading for the Statue of John III Sobieski started at. Such marches were one of the ways to commemorate anniversaries of more and more numerous anti-communist strikes or public holidays banned in the times of PRP. These demonstrations were a proof of great common craving for a free Poland and a mental support for political prisoners. On such occasions, the social bonds between workers and intelligence tightened. This sense of community was transformed in August 1980 into a social movement, and soon into an Independent Trade Union 'Solidarność'.

Manifestacja pokojowa w Stoczni Gdańskiej. Grudzień 1979. Fot. Zbigniew Kosycarz

Drukowanie ulotek stoczniowych. Fot. Erazm Ciołek

GDAŃSKIE MANIFESTACJE

Brama Stoczni Gdańskiej nr 2 była jednym z miejsc, w którym gdańszczanie zbierali się, aby manifestować swoją niechęć wobec rządów komunistycznych. Spotykano się przy niej co roku 16 grudnia, by upamiętnić zabitych w wydarzeniach grudniowych 1970r. Na początku lat 70. niewiele osób brało w nich udział.

> POTRZEBNA BYŁA NIE LADA ODWAGA I DETERMINACJA, ABY PRZYJŚĆ WÓWCZAS POD BRAMĘ.

W drugiej połowie lat 70. coraz liczniej społeczeństwo uczestniczyło w demonstracjach organizowanych przez liderów opozycyjnych z WZZ i RMP. Często zbierano się w kościołach (św. Brygidy, św. Mikołaja czy Bazylice Mariackiej), by dalej ruszyć już wspólnie po mszy pod pomnik króla Jana III Sobieskiego. W ten sposób upamiętniano rocznice kolejnych antykomunistycznych protestów lub świąt państwowych (zakazanych w czasach PRL), takich jak rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791r. czy Święto Niepodległości 11 listopada 1918r. Manifestacje często były wsparciem duchowym dla strajkujących oraz więźniów politycznych. Były wyrazem wspólnego pragnienia wolnej Polski, w sposób naturalny zacieśniały więzi społeczne między robotnikami i inteligencją. To zaowocowało wydarzeniami z 14 sierpnia 1980r.

HISTORIA JEDNEJ MANIFESTACJI

3 maja 1980r, w rocznicę uchwalenia konstytucji, odbyła się patriotyczna msza św. w Bazylice Mariackiej. Po mszy uformował się pochód , który przemaszerował z transparentami pod Pomnik Jana III Sobieskiego. Na placu przy pomniku zebrało się ponad 3 tysiące osób. Po wystąpieniach Dariusza Kobzdeja – absolwenta medycyny, jednego z liderów RMP oraz historyka Tadeusza Szczudłowskiego z ROPCiO, w drodze powrotnej do domu doszło do brutalnego pobicia przez SB grupy przyjaciół z opozycji, w tym dwóch przemawiających. Oboje zostali zatrzymani i skazani na areszt w trybie przyspieszonym. W ich obronie

> RMP PRZEPROWADZIŁO NAJWIĘKSZĄ AKCJĘ ULOTKOWĄ W TRÓJMIEŚCIE I JEDNĄ Z WIĘKSZYCH W POLSCE.

Rozdano wtedy 100 tysięcy ulotek. W intencji ich uwolnienia, w Bazylice pod obrazem Matki Boskiej Ostrobramskiej codziennie prowadzone były modlitwy o ich uwolnienie, z udziałem m.in. działaczy WZZ (m.in. Lechem Wałęsą), RMP.

kościół w historii najnowszej

Od początku swoich rządów w Polsce komuniści starali się osłabić Kościół. Aresztowania i przesłuchania były powszechną metodą ograniczania pracy duszpasterskiej. Reżyserowano pokazowe i propagandowe procesy duchowieństwa. W 1950r. powołano urząd do spraw wyznań, który silnie ingerował w politykę personalną biskupów oraz utrudniał funkcjonowanie zakonów i parafii. Dzięki polityce i postawie prymasa Stefana Wyszyńskiego oraz kardynała Karola Wojtyły, Kościół nigdy nie został zepchnięty do sfery prywatnego kultu. Dla ludzi wzorem do naśladowania stali się księża bezkompromisowi w swoich działaniach względem władz PRL. Byli to m.in.: kapelan „Solidarności" Jerzy Popiełuszko, zamordowany przez Służbę Bezpieczeństwa; ksiądz Stanisław Suchowolec, zmarły wskutek zbrodniczego podpalenia parafii czy zamordowany Stefan Niedzielak, kapelan rodzin katyńskich. Kościół, wbrew zamierzeniom i próbom ograniczenia przez władzę jego wpływów w narodzie, nadal rósł w siłę i gromadził tłumy wiernych.

churches in modern history

At the beginning of their reign, the Communists tried to weaken the Church. Arrestation and interrogation of priests were common methods of hindering their pastoral work. They were sentenced in directed propaganda trials. In 1950 the Department for Religious Affairs was established to strongly intervene into the personal policy of Bishops and hinder the functioning of convents and parishes. Due to the attitude and policy represented by Prelate Stefan Wyszyński and Cardinal Karol Wojtyła, the Church was never swept aside to the realm of personal cult. Priests who would not bend to the Communist government became role models for the people. Despite the attempts to restrict the Church's influence on the nation, it continued to grow in meaning and gather crowds of believers.
During the 1970's in Warsaw, Gdańsk, Cracow or Poznań, pastoral meetings with youth became places for political contestation. The world representing Christian values was often in line with political programs of the newly

Wizyta Jana Pawła II w Polsce. Fot. Stanisław Składanowski

W latach siedemdziesiątych w Warszawie, Gdańsku, Krakowie czy Poznaniu, spotkania duszpasterskie z młodzieżą stawały się miejscem kontestacji politycznej. Świat wartości chrześcijańskich zbiegał się często z programem tworzącej się wówczas opozycji. Spotkania młodych w kościołach przybierały różnorodne formy. Chociaż ateizm był nadal w Polsce hasłem wiodącym, determinacja komunistów w walce z Kościołem wyraźnie zmalała.
Wybór Polaka na papieża w 1978r. oraz pierwsza pielgrzymka do ojczyzny miały zasadniczy wpływ na dalszy przebieg historii. W stanie wojennym Kościół katolicki stał się pomostem pomiędzy internowanymi a światem zewnętrznym. Pośredniczył w przekazywaniu docierającej do Polski pomocy materialnej i żywności z Zachodu. Niósł również wielką pomoc duchową i prawną represjonowanym i ich rodzinom.

created opposition. The meetings of young people in churches assumed various forms. Although atheism was still one of the leading slogans in Poland, the determination of Communists in their fight against the Catholic Church largely diminished. The election of Pole to the papacy in 1978 and the first pilgrimage to his homeland in 1979 had a major impact on the future course of history. During the Martial Law, the Catholic Church became a bridge between the internees and the outside world. It was also an intermediary transferring food and material aid from the West to Poland for those in need. Additionally, it was a source of great spiritual and legal aid for the persecuted and their families.

Strajk w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Ks. Henryk Jankowski podczas mszy świętej Fot. Stanisław Składanowski (KFP)

KOŚCIÓŁ ŚW. BRYGIDY

Starania o odbudowę kościoła św. Brygidy po zniszczeniach wojennych podjął ks. Henryk Jankowski w latach 70. Ze względu na bliskie sąsiedztwo trzech stoczni i dużych zakładów pracy, kościół powszechnie nazywano Sanktuarium Królowej Świata Pracy.
Duży wpływ na historię kościoła miały strajki w Stoczni Gdańskiej w 1980r. Kościół św. Brygidy stał się wówczas centrum opieki duszpasterskiej nad strajkującymi robotnikami. Na terenie stoczni odbywały się msze święte odprawiane przez księdza Henryka Jankowskiego. Po ogłoszeniu stanu wojennego, dnia 13 grudnia 1981r.,

> KOŚCIÓŁ ŚW. BRYGIDY BYŁ WAŻNYM PUNKTEM OPORU PRZECIWKO REŻIMOWI KOMUNISTYCZNEMU ORAZ MIEJSCEM WSPARCIA DLA ZDELEGALIZOWANEJ „SOLIDARNOŚCI".

Przy świątyni działał ośrodek pomocy charytatywnej, który wspomagał materialnie ponad 400 rodzin osób represjonowanych. Kościół gościł też w swoich progach ludzi mających znaczący wpływ na ówczesne dzieje świata: prezydentów Ronalda Reagana, Georga Busha, Richarda von Weizsäckera, François Mitterranda, premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher. Sama świątynia w swej halowej, gotyckiej formie powstała w XIV-XV w. Dzisiaj kościół św. Brygidy stanowi swoiste narodowe sanktuarium wyposażone w liczne eksponaty patriotyczne, upamiętniające narodowowyzwoleńcze walki narodu polskiego.

ST. BRIDGET'S CHURCH

During the 1970's priest Henryk Jankowski undertook actions aimed at reconstructing St. Bridget's Church from damage it had suffered during the war. The proximity of three shipyards and other large employers caused people to refer to the church as the "Sanctuary of Mary the Queen of Labour".
The strikes in the Gdańsk Shipyard in 1980 had a great influence on the history of this church. St. Bridget became the centre of pastoral care over the workers on strike. On the area of the shipyard masses were said by Priest Jankowski. After the introduction of the Martial Law, on the 13th of December 1981,

> THE CHURCH BECAME AN IMPORTANT RESISTANCE POINT AGAINST THE COMMUNIST REGIME AND A PLACE WHERE MEMBERS OF THE DE-LEGALIZED SOLIDARNOŚĆ COULD FIND SUPPORT

A charity point was established next to the church, providing support for over 400 families of persecuted oppositionists. The church was also visited by many people then having vast influence on the shape of the world such as: presidents Ronald Reagan, George Bush, Richard von Weizsäcker, François Mitterrand, and the British Prime Minister Margaret Thatcher. The building as such, in its gothic hall form was erected during the 14th-15th century. Today, St. Bridget's Church can be described as a national sanctuary , displaying many patriotic exhibits commemorating the struggle for independence by the Polish nation.

KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA

Pod koniec lat 60-tych i w latach 70-tych kościół św. Mikołaja stał się siedzibą myśli opozycyjnej i niepodległościowej. Ojcowie dominikanie szczególnie wspierali zawiązujące się grupy młodych ludzi - licealistów i studentów, przeciwstawiających się systemowi. W kościele miały miejsce spotkania kółek samokształceniowych, podczas których rozmawiano o prawdziwej, najnowszej historii Polski. Często organizowane były wykłady historyczne i wydarzenia kulturalne, na które zapraszano autorytety z różnych dziedzin życia publicznego. Wśród zakonników szczególnie duży wpływ na kształtowanie pokolenia młodych opozycjonistów mieli: ojciec Ludwik Wiśniewski oraz ojciec Sławomir Słoma. Kościół św. Mikołaja to jedyna świątynia z Śródmieścia, która ocalała od zniszczeń II wojny światowej. Dzisiaj kościół ten zachwyca turystów swoim oryginalnym wystrojem barokowym.

BAZYLIKA MARIACKA

Bazylika Mariacka powstała w XIV wieku i jest największym w Europie ceglanym kościołem gotyckim. Świątynię budowano etapami przez 159 lat. Przez wieki odwiedzana była przez tłumy ludzi z całego świata, wśród nich były głowy koronowane: królowie polscy, Wazowie szwedzcy, car Piotr Wielki, cesarz Napoleon Bonaparte, którego pupil baron Vivant Denon zrabował z Gdańska obraz Hansa Memlinga. Tragedia II wojny światowej w bardzo poważnym stopniu dotknęła również świątynię. Spaliły się wszystkie dachy i ich drewniane konstrukcja, zniszczone zostały sklepienia i uszkodzone mury. Całkowitej zagładzie uległy wszystkie okna i bramy, z wyjątkiem jednej, od strony ul. Mariackiej. Zrujnowana została prawie cała posadzka z zabytkowymi płytami nagrobnymi, wypaliło się całe wnętrze świątyni, ale na szczęście udało się uratować 80% zabytkowego wyposażenia. Po zniszczeniach II wojny światowej przez 11 lat trwała odbudowa bazyliki. W latach 80-tych była miejscem, w którym odbywały się msze patriotyczne organizowane w rocznice świąt państwowych, zniesionych przez władze PRL po II wojnie światowej. W historii zaznaczyła się szczególnie msza z 3 maja 1980r. *(patrz: Historia jednej manfestacji).*

ST. NICOLAS' CHURCH

At the end of the 1960's and beginning of 1970's St. Nicolas' Church became the sanctuary for oppositionist and independent thought. Priests of the Dominican Order provided great support especially to slowly emerging groups of young university and high-school students opposing the government. The church held many self-education classes during which the true modern history of Poland could be discussed. Lectures on history and cultural events were often organized within the church. Such meetings were often attended by authorities from various realms of public life. Priests Ludwik Wiśniewski and Sławomir Słoma had great influence on shaping the new generation of young oppositionists. St. Nicolas' Church was the only temple within the main town which was not destroyed during the Second World War. Today, it is admired for its original baroque interior.

ST. MARY'S BASILICA

The construction of St. Mary's Basilica begun in 1343 and lasted, in stages, for 159 years. It remains the largest gothic brick church in Europe. Over centuries it has been visited by crowds of people from all over the world, among them: Polish kings, Swedish kings from the House of Vasa, tsar Peter the Great and emperor Napoleon Bonaparte whose pupil baron Vivant Denon robbed Gdańsk of the painting by Hans Memling. The tragedy of the Second World War also affected this great church heavily. All the roofs burnt down along with their wooden constructions, vaults were destroyed and walls were damaged. All windows and gates, but one leading to Mariacka Street, were completely destroyed. The entire floor together with ancient tombstones was nearly ruined. The interior burnt, but luckily 80% of the precious artefacts usually located within the church were saved. Reconstruction from the damages caused by the war lasted 11 years. During the 1980's the Basilica was a place where patriotic masses were organized to commemorate national holidays banned by the Communist government after the Second World War.

Bazylika Mariacka widziana z ul. Złotników. Fot. ???

solidarność

NARODZINY „SOLIDARNOŚCI"

W czerwcu 1979r. Polacy usłyszeli od Papieża Jana Pawła II prorocze słowa: „Niech zstąpi Duch Twój i odnowi oblicze ziemi. Tej ziemi". Niewielu wierzyło, że stanie się coś, co ucieleśni te słowa. Rok później, w związku z kolejną podwyżką cen żywności, doszło do sprzeciwu społeczeństwa wobec władz PRL. Pierwsze demonstracje miały miejsce w Lublinie w lipcu 1980r., lecz te najważniejsze rozegrały się na Wybrzeżu, w Gdańsku. Zwolnienie z pracy (na pół roku przed emeryturą) Anny Walentynowicz było „dolaniem oliwy do ognia". Fakt ten stał się bezpośrednią przyczyną rozpoczęcia strajku w Stoczni Gdańskiej, dnia 14 sierpnia 1980r. Do protestujących stoczniowców szybko dołączyły kolejne zakłady na Wybrzeżu. Ostateczna lista postulatów strajkujących powstała w nocy z 16 na 17 sierpnia. Już dzień później postanowiono wywiesić je na Bramie nr 2 Stoczni, tak by mogli je przeczytać ludzie codziennie przybywający pod bramę stoczniową.

Anna Walentynowicz Fot. Stanisław Składanowski (KFP)

THE BEGINNING OF 'SOLIDARNOŚĆ'

In June 1979 Poles could hear the prophetic words of the Polish Pope: 'Let your Spirit descend! Let your Spirit descend! And renew the face of the Earth. The face of this land!'. Few believed that something may happen to make these words come true. However, already one year later, on the 14th of August, the strike in Gdańsk shipyard begun. The direct cause for the strike was firing Anna Walentynowicz, an opposition activist, half a year before reaching the retirement age. Protesting shipyard workers were soon joined by workers of other factories of the Coast. A list of strikers' demands was created.

Plakat „21 x TAK", nawiązujący do 21 postulatów sierpniowych. Fot. ..... Tomaszewski

Lech Wałęsa po podpisaniu Porozumień Sierpniowych, trzymający w ręku słynny długopis. Autor nieznany

POSTULATY STRAJKUJĄCYCH ZAPISANO W 21 PUNKTACH W FORMIE PAPIEROWEJ I NA DREWNIANYCH SKLEJKACH.

Były one ramową listą żądań robotników strajkujących, również w innych miastach. W Sali BHP na terenie Stoczni powstał Międzyzakładowy Komitet Strajkowy (MKS) z Lechem Wałęsą na czele, wspierany m.in. przez Andrzeja Gwiazdę, Bogdana Lisa, Annę Walentynowicz. Doradcami MKS-u byli m. in. Tadeusz Mazowiecki, Bronisław Geremek, Waldemar Kuczyński, a rzecznikiem Lech Bądkowski. Po 18 dniach strajku zostało podpisane porozumienie z delegacją rządową, akceptujące wszystkie 21 żądań strajkujących. Jak się niebawem okazało, komuniści już w momencie podpisania porozumień mieli plan szybkiego odwrócenia tego stanu rzeczy. Ciche przygotowania do stanu wojennego rozpoczęły się już w październiku 1980r. Zanim jednak do tego doszło, Polacy radowali się możliwością wpływu na zmiany w kraju. Już listopadzie 1980r. zarejestrowano NSZZ „Solidarność", a 16 grudnia 1980r. odsłonięto pomnik Poległych Stoczniowców. We wszystkich regionach Polski powstały oddziały związku „Solidarność" oraz jego oddziały branżowe, jak np. Solidarność Rolników Indywidualnych (SRI).

STAN WOJENNY

13 grudnia 1981r. Wojciech Jaruzelski wprowadził stan wojenny, który trwał blisko 2 lata, w ramach którego wprowadzono godzinę milicyjną. W tym czasie zaaresztowano i internowano większość działaczy solidarnościowych, a sam związek zdelegalizowano. Część z nich ukrywała się aż do momentu zawieszenia, a potem zniesienia stanu wojennego, dnia 22 lipca 1983r.

THEIR POSTULATES WERE WRITTEN DOWN IN 21 POINTS ON PAPER AND PLY-WOOD BOARDS.

On the 18th of August a decision was made to hang these demands on the entrance gate to the shipyard in order to make them visible for the people outside the plant. In the Occupational Safety and Hygiene Hall located on the area of the shipyard, an Inter-Enterprise Strike Committee was established with Lech Wałęsa as its leader. After 18 days of strike and difficult negotiations, an agreement was signed with a delegation from the government. It accepted all 21 demands of the strikers. As it soon turned out, the Communists already had a plan to quickly back away from provisions of this agreement. Secret preparations for introduction of the Martial Law begun in October 1980. Yet, before Martial Law was introduces, Poles could enjoy the opportunity of influencing their country's politics, as in November 1980 the Independent Self-governing Trade Union 'Solidarność' was registered and on the 16th of December 1980 the Monument of Fallen Shipyard Workers was unveiled. In all regions of Poland regional branches of Trade Union 'Solidarność' were established.

MARTIAL LAW

On the 13th of December 1981 Wojciech Jaruzelski introduced the Martial Law which lasted nearly two years. During this time a curfew was introduced. Within those two years most activists of Solidarność were arrested and interned, and the Union was de-legalized. Some of the activists remained in hiding until the Martial Law was suspended and finally lifted on the 22nd of July 1983.

STRAJKI 1988R.

Wielu działaczy zdelegalizowanego związku, po powrocie do domów z obozów internowania, więzienia czy kryjówek, nadal była aktywna. Inwigilowani przez tajnych współpracowników i Służbę Bezpieczeństwa (SB), poddawani byli różnego rodzaju represjom (m.in. zwolnienia z pracy, zatrzymania na 48 godzin). Zdarzały się też zaginięcia w niewyjaśnionych okolicznościach czy nawet śmierć. Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do Polski, w 1987r., po raz pierwszy miała w programie wizytę w Gdańsku. Tak jak podczas pierwszej wizyty papieża Polaka w Polsce, tak i podczas pobytu w 1987r. w Gdańsku, jego słowa na nowo napełniły Polaków nadzieją. W maju oraz w sierpniu 1988r. w Stoczni Gdańskiej wybuchły strajki, które niewątpliwie stały się przyczynkiem do podjęcia rozmów przy Okrągłym Stole. W lutym 1989r. przedstawiciele władzy PRL, Kościoła i Solidarności usiedli do stołu obrad, wynikiem czego 4 czerwca 1989r. odbyły się wybory kontraktowe do Sejmu i wolne do Senatu.

STRIKES OF 1988

Many activists of the de-legalized Union remained active, even after returning home from internment camps, prisons or hiding. Invigilated by spies and Security Service (SS), they were subject to many forms of repression (including loss of work, or 48-hour arrest). Some people went missing in unknown circumstances, some were even murdered. The third pilgrimage of John Paul II to Poland in 1987 included a visit to Gdańsk for the first time. Just as with his first visit to Poland, the Polish Pope filled the hearts of people with new hope. In May and August 1988 strikes broke out in the Gdańsk shipyard. Undoubtedly, these events have led to the Round Table Talks. In February 1989 representatives of the Communist regime, the Church and Solidarność sat at one table to hold talks about the future of Poland. The result of these talks was the contract elections to the Sejm and free elections to the Senate on the 4th of June 1989.
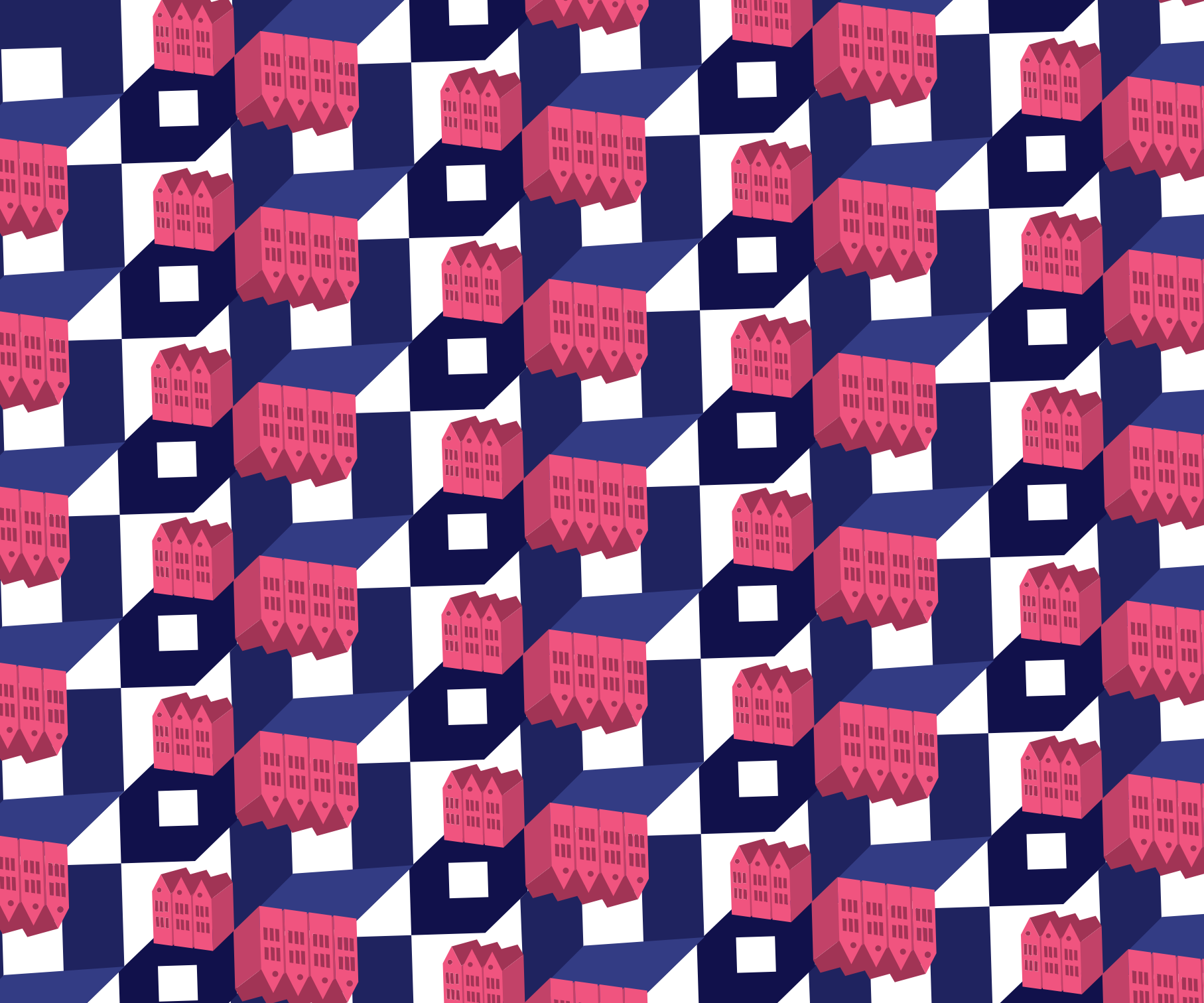
Wybory 4 czerwca 1989r. Fot. Erazm Ciołek